

УДК 338.43:631.11
JEL O11

МОДЕРНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

К. Руліцька, к. е. н.

ORCID ID: 0000-0001-9395-1144

Львівський національний університет природокористування

<https://doi.org/10.31734/economics2022.29.116>

Руліцька К. Модернізація досліджень розвитку підприємств

Альтернативні дослідження процесів, які окреслюють розвиток підприємства, завжди актуальні. Сучасне залежить від минулого, теперішнього і сценаріїв, які окреслюють майбутнє. Сьогодення показує, що вплив факторів, які неможливо було врахувати чи передбачити, може бути вирішальним. Военні дії на території України вплинули на всі сфери економіки, зокрема й на аграрний сектор. Використання новітнього досвіду розвинутих країн дає можливість реалізувати бажані результати, застосовуючи модернізований інструментарій. Проведене дослідження дало змогу на основі узагальнень, порівнянь та емпіричного досвіду запропонувати модернізацію підходів до оцінки розвитку підприємств вітчизняного аграрного сектору. Окреслено нові підходи до модернізації досліджень. Проведене дослідження допоможе переоцінити стандартні підходи до оцінки розвитку підприємств та скерувати вектор на доступність foresight-досліджень для вітчизняних підприємств на законодавчому рівні. Запропоновано розвиток розглядати крізь призму foresight-досліджень, враховуючи всі можливі варіанти та сценарії. Виокремлено модернізований інструментарій досліджень розвитку підприємств. Окреслено бажані результати застосування модернізованих досліджень та спроектовано їх на реалії українського аграрного сектору в умовах воєнних дій. Формування потенціалу модернізованих досліджень дасть змогу активізувати створення сучасної наукової платформи. Новітні виклики, можливості та реалії вітчизняної економіки потребують оновленого бачення учасників досліджень. Реалізація стратегії модернізації досліджень розвитку підприємств потребує розробки програм та фінансування й тісно пов'язана зі соціально-економічним, науково-технічним і екологічним секторами держави. Моделювання процесів та тенденцій розвитку є необхідною складовою foresight-досліджень, що пропонуються. Омріяне майбутнє базується на оцінці фактів й урахуванні всіх можливих і неможливих варіантів розвитку подій. Запропонована динамічна кореляція процесів розвитку за допомогою foresight-досліджень. Наголошено на важливості систематичного та комплексного оновлення даних. Запропоновано використання стратегічної модернізації наукових підходів.

Ключові слова: foresight-дослідження, моделювання, прогнозування, розвиток, підприємство.

Rulitska K. Modernization of the research of enterprise development

The alternative studies of the processes that outline development of the enterprise are always relevant. The present day depends on the past, current and scenarios to outline the future. The present day shows that the influence of factors that have not been considered or predicted can be decisive. Military actions on the territory of Ukraine affected all spheres of the economy, including the agricultural sector. Using the latest experience of developed countries it is possible to achieve the desired results using modernized tools. Basing on generalizations, comparisons and empirical experience it is possible to make proposals on modernization of the approaches to assessing the development of domestic agricultural sector. The new approaches to research modernization are outlined. The study allowed re-evaluating the standard approaches to assessing the development of enterprises and to direct the vector to the availability of Foresight-research for domestic enterprises at the legislative level. It is proposed to consider development through the prism of Foresight-research, taking into account all possible options and scenarios. The modernized tools of research of enterprises development are allocated. The desired results of application of the modernized research are outlined and projected on the realities of the Ukrainian agricultural sector in the conditions of hostilities. By developing the modernized the researchers can intensify a modern scientific platform. The latest challenges, opportunities and realities of the domestic economy need a renewed vision of the research participants. Implementation of the strategy of the modernized research on the enterprise development requires building programs and funding, and is closely related to the socio-economic, scientific, technical and environmental sectors of the state. Modeling of the processes and trends of development is a necessary component of the Foresight-research. The dreamed future is based on assessment of the facts and consideration of all possible and impossible scenarios. A dynamic correlation of the development processes with the help of Foresight-research is proposed. The importance of updating systematic and comprehensive data is emphasized. It is proposed to make strategic modernization of the scientific approaches.

Key words: Foresight-research, modeling, forecasting, development, enterprise.

Постановка проблеми. Публікація присвячена принципам і методикам проведення форсайт-досліджень, які передбачають досягнення мети за допомогою комплексу обраних методів. Традиційні та нові експертні методи, зокрема метод Дельфі, SWOT-аналіз, формування експертних панелей та інші, дають змогу встановити пряму залежність успішності форсайт-дослідження від комплексу згаданих методів прогнозування.

Використання форсайту дозволяє враховувати проблеми довгострокового характеру, а також оцінювати в середньо- та довгостроковій перспективі можливі варіанти соціально-економічного розвитку. Результати можна використовувати для прогнозування певних процесів загалом в Україні, щодо окремих комплексів, галузей та підприємств.

Спроби модернізації та усучаснення методів досліджень простежуються у вітчизняних та закордонних публікаціях, однак їх конкретного переліку чи комплексу, рекомендованого для прогнозування, немає, бо в кожному конкретному випадку необхідно їх підібрати індивідуально.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Використовуючи останні результати досліджень учених, ми прагнемо знайти відповідь на питання, яким інструментарієм потрібно володіти на практиці для модернізації досліджень розвитку підприємств. У працях М. Горіховського, Т. Кравченка, Мюджахіт Бала, В. Циренщикова та ін. знаходимо теоретичне підґрунтя модернізації досліджень розвитку підприємств у вигляді форсайт-досліджень, які пропонується використовувати в різних сферах та галузях. Оскільки цей напрям досліджень на сьогодні ще недостатньо вивчений, механізм його дії, сфери застосування та реалізація потребують подальших наукових розробок.

Постановка завдання. Перед нами стоїть завдання переоцінити стандартні підходи до оцінки розвитку підприємств та спрямувати вектор перспектив на доступність форсайт-досліджень для вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Стратегічне передбачення розвитку підприємств, зокрема аграрного сектору України, потребує навігації та кореляції часових змін. Тенденції змінюються, тому їх раннє виявлення дає змогу передбачити наслідки для всього аграрного сектору економіки й для аграрних підприємств зокрема. Оптимізація організаційної ефективності відіграє важливу роль у прийнятті стратегічних рішень. Інституції, які

досліджують проблеми розвитку та інструментарій, який при цьому використовується, є визначальними для досягнення поставленої мети.

Інтерес до нового завжди на часі. Це стосується й новітніх методів дослідження. Їх модернізація ґрунтується на новітніх викликах суспільства, економіки, політики тощо та мегатрендів.

Як переконує нас Т. Кравченко, «...у найближчій перспективі відбудеться динамічне злиття в єдиний науково-технологічний простір найбільш прогресивних галузей знань, пов'язаних з вивченням молекулярної природи речовини (нано), природи життя (біо), природи розуму (когні) і процесів інформаційного обміну (інфо) ... тому стратегічного значення набуває розробка адекватного вимогам часу та адаптованого до ризиків науково-технологічного сценарію розвитку національної економіки загалом та її агропромислового підкомплексу зокрема». Поділяючи його думку, ми також переконані, що саме форсайт «поступово витісняє класичні методи прогнозування завдяки більш досконалій методологічній базі, системності процесу, довготривалому періоду прогнозу, залученню максимальної кількості експертів бізнесу, наукової спільноти та влади до формування образу майбутнього» [2].

Форсайт орієнтований не тільки на визначення можливих альтернатив, а й на вибір найбільш бажаних із них. У процесі вибору застосовуються різні критерії для встановлення найбільш бажаних варіантів [3].

При проведенні форсайт-досліджень важливим аспектом є узгодженість і взаєморозуміння всіх його учасників. Формування чітких обрисів омріяного майбутнього та пріоритетів значно спрощує обрання відповідних методів та способів дослідження.

Модернізація методів дослідження не означає їх докорінну зміну, а часом і спосіб застосування методу чи його частку в комплексі досліджень. На нашу думку, форсайт-дослідження є універсальними. Єдиним їх мінусом на сьогодні є лише їх висока вартість, яка обґрунтована залученням великої кількості експертів. Ми переконані, що згодом подібні форсайт-дослідження зможуть собі дозволити проводити й менші за розміром підприємства за рахунок результатів уже проведених форсайт-досліджень великими підприємствами з коригуванням меншою кількістю експертів на свій об'єкт дослідження. У той час як замовники великих форсайт-досліджень вже будуть користуватися результатами, менші за розміром підприємства зможуть взяти їх дослідження за основу. Вважаємо, що така наша пропозиція значно спростить та зробить доступнішими модернізовані дослідження в

аграрній сфері. Звичайно, що йдеться про схожі дослідження в конкретній галузі у конкретному районі, бо для достовірних результатів потрібно найбільше збігів та аналогій.

Бачимо, що модернізація досліджень не є такою страшною і недосяжною, як її малюють затяті консерватори. Вважаємо, що модернізувати – також означає не занадто ускладнювати. Не потрібно видумувати велосипед, якщо можна просто вдосконалити механізм дії.

Незважаючи на те, що економіка – точна наука, у процесах, які в ній відбуваються, науковці часто оминають чи ігнорують найпростіші

методи, побоюючись, що це вкаже на їх невміння використовувати сучасні методи дослідження. Саме у форсайт-дослідженнях є змога об'єднати прості методи, коригуючи їх ступінь використання, та спроектувати їх синергетичний ефект на кінцеву мету.

Питання розвитку, які підлягають дослідженню, зокрема майбутні виклики для аграрних підприємств та сільського господарства загалом, моделюються в процесі розробки та аналізу сценаріїв. Загальний методологічний підхід передбачення наведено на рисунку та покроково описано далі.

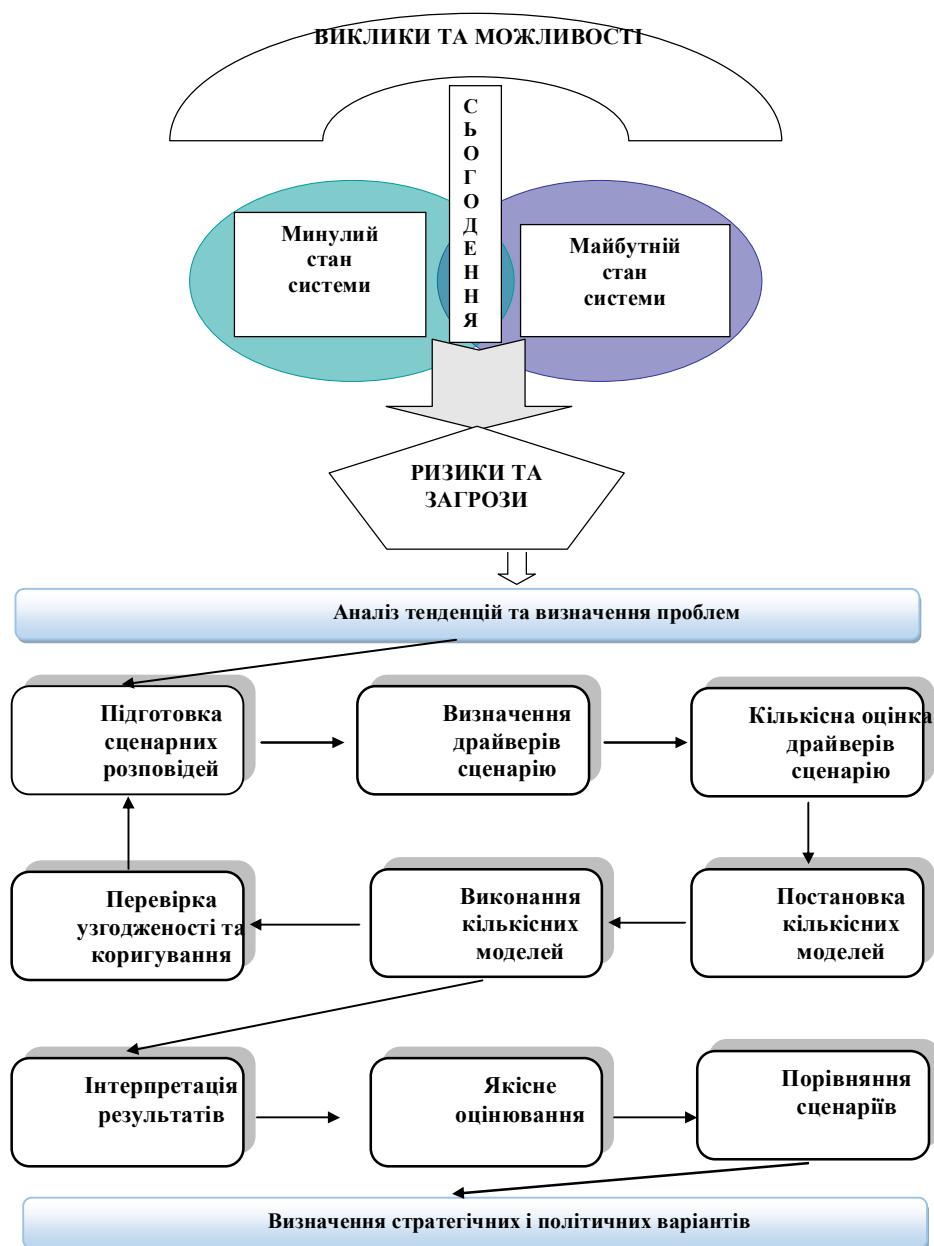


Рис. Алгоритм форсайт-досліджень

Джерело: власне бачення авторки на основі [6]

У чому для нас полягає унікальність таких модернізованих форсайт-досліджень? Справа в тому, що йдеться про майже досконалий універсальний механізм отримання результату в прямому і зворотному напрямках. Ми коригуємо те, що нас не задовольняє, використовуючи відповідні важелі. Якщо нас не задовольняє результат, – ми змінюємо чи коригуємо обраний сценарій, а якщо у нас немає відповідних вихідних ресурсів – моделюємо результат.

Найкращим варіантом для таких досліджень є їх автоматизація у вигляді програмного забезпечення. Оскільки сам механізм дії нескладний, але результативний, то й алгоритм його виконання у вигляді програмного забезпечення виглядає досить просто і цілком реально. Уся складність полягає у величезному і громіздкому масиві інформації, який потрібно одночасно обробити і знайти кореляцію між певними показниками й процесами. Ще однією складністю є отримання того обсягу необхідної інформації, яка дасть змогу всебічно оцінити досліджуваний процес, зокрема розвиток підприємств.

Поетапний підхід забезпечує релевантність аналітичних результатів для вирішення поставлених проблем. Мета форсайт-дослідження в цьому контексті полягає в тому, щоб визначити кілька моментальних знімків і пов'язаних шляхів, які стосуються розуміння того, як поточні та найближчі стратегічні рішення економічних агентів і осіб, які ухвалюють рішення на всіх рівнях, можуть вирішувати ключові проблеми для продовольчих та сільськогосподарських систем і впливати на їх довготривалі і термінові результати.

Модель передбачення забезпечує дотримання певних фізичних та економічних балансів, таких як узгодження попиту та пропозиції на товари та послуги за конкретних сценаріїв припущень щодо зростання населення, технічного прогресу, обмеженості природних ресурсів у мінливих кліматичних умовах тощо, а також її відповідність мікроекономічній теорії щодо поведінки споживачів [1].

Кількісні результати для кожного сценарію висвітлюють можливі майбутні закономірності ключових змінних, таких як кількість різних товарів, попит на продовольство, ціни порівняно з цінами інших сільськогосподарських товарів, зайнятість, заробітна плата тощо. Ці кількісні результати інтерпретуються у світлі припущень конкретних сценаріїв, які потім дають змогу зрозуміти можливе майбутнє розвитку сільського господарства та аграрних підприємств.

Кількісні результати моделей ретельно вивчаються та порівнюються за сценаріями і регіонами, щоб дослідити глобальні та специфічні для регіону проблеми розвитку. Аспекти, які явно не враховуються в кількісному моделюванні, висвітлюються за допомогою якісних міркувань, які узгоджуються з описом конкретного сценарію, який базується на відповідних дослідженнях, літературі та практиці. Результати кількісного та якісного аналізів, порівняних за сценаріями та регіонами, дають змогу визначити можливі стратегічні варіанти підвищення довгострокової стійкості продовольчих та сільськогосподарських систем.

В Європі останніми роками популярності набуло застосування корпоративного форсайту, який позиціонується як діяльність «більш високого порядку». Цікавим є факт, що цю методологію використовують на різних рівнях: великі корпоративні структури, середні та малі підприємства. Корпоративний форсайт виступає як комунікаційний процес і дає змогу підприємцям завчасно виявляти слабкі в стратегічному аспекті місця й давати відповідь інноваціям на виклики майбутнього [8].

Ця модернізована методологія дозволяє заглянути в майбутнє науки, технології, поведінки ринків, клієнтів і суспільства в цілому. Його основною метою є підготовка стратегічних рішень на додаток до забезпечення конкурентоспроможності підприємств у довгостроковій перспективі, а також постійне зростання за рахунок цього інноваційних потенцій і спроможності до навчання. Основне питання, на яке покликаний дати відповідь корпоративний форсайт – «Як підготувати організацію до майбутніх змін?» [4].

Експерти пропонують позиціонувати корпоративний форсайт як так званий контекстуальний, «відкритий» форсайт, який базується на виявленні чинників зовнішнього середовища. Такий його вид був би закономірним підсумком його трьохетапної концептуальної еволюції з другої половини минулого століття і відповідав би більшим вимогам інноваційного розвитку [5].

Було піддано сумніву, чи справді комплексний набір усіх доступних методів передбачення здатний вирішити будь-яку потенційну проблему передбачення, є «святим Граалем», до якого має прагнути спільнота. Таке рішення може бути надто складним, щоб стати домінуючим додатком на ринку, натомість невеликі, прості й легкі у використанні програми можуть стати відповідним способом революції в практиці передбачення [7].

Висновки. У сучасному глобальному середовищі, яке стає дедалі складнішим і швидко змінюється, мета модернізації досліджень розвитку підприємств полягає в тому, щоб досліджувати вірогідне майбутнє та ухвалювати кращі, більш обґрунтовані рішення в сьогоденні, які ґрунтуються на чіткому розумінні рушійних сил і чинників, що формують зміни. Модернізація досліджень розвитку підприємств із використанням форсайт-досліджень допоможе не лише йти в ногу з часом, а й випереджувати можливі загрози, завчасно їх передбачивши. Цей універсальний інструмент передбачення має змогу об'єднати раніше непеєднані методи, методики та методології в різних галузях і виокремити конкретні індивідуальні сценарії розвитку підприємств, що дає нам широкий діапазон для подальших досліджень.

Бібліографічний список

1. Горіховський М. В. Використання форсайт-технологій в управлінні фермерським господарством. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 1. С. 24–27.
2. Кравченко Т. А. Доцільність використання методології форсайту при розробці Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015–2020 рр. *Аспекти публічного управління*. 2015. № 4. С. 121–128.
3. Мюджахіт Бал. Теоретичні засади запровадження форсайту в систему стратегічного управління публічною безпекою країни. *Науковий вісник: Державне управління*. 2021. № 3 (9). С. 87–101.
4. Циренщиков В. Форсайт прогнозирование в европейских компаниях. *Современная Европа*. 2017. № 6. С. 94–105.
5. An Introduction to Corporate Foresight. URL: <https://foresight.arup.com/publications/an-introduction-to-corporate-foresight/> (Last accessed: 05.04.2022).
6. FAO Global Perspectives Studies. URL: <https://www.fao.org/global-perspectives-studies/resources/publications/en/> (Last accessed: 07.03.2022).
7. Foresight support systems: the future role of ICT for foresight / Gracht H. A. et al. *Technological Forecasting and Social Change*. 2015. Vol. 97. P. 1–6.
8. The future of food and agriculture – Alternative pathways to 2050. URL: <https://www.fao.org/global-perspectives-studies/resources/publications/en/> (Last accessed: 07.03.2022).

Стаття надійшла 01.07.2022